

ช่องทางการเรียนการสอนบนสื่อสังคมออนไลน์ของคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม

Education Channel on Online Media of Communication Arts, Siam University

สุธาวัลย์ ธรรมสังวาลย์*

บทคัดย่อ

ในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ผู้สอนจำเป็นต้องประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนต่างๆ เพื่อจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่น่าสนใจ และผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาวิชาที่เรียน และเชื่อมโยงการเรียนรู้ไปสู่การนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุนี้การสร้างช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนมีหลากหลายและมีความซับซ้อนเป็นอย่างมาก ซึ่งพบว่านักศึกษาระดับอุดมศึกษานิยมใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มสูงขึ้นผ่านอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน และแทรกซึมเข้าไปทุกมหาวิทยาลัยทำให้อินเทอร์เน็ตเข้ามามีส่วนสำคัญต่อการเรียนการสอนเพิ่มขึ้นมากจากการแหล่งข้อมูลสำหรับการทำที่บ้าน การทำแบบฝึกหัด ปัจจุบันได้ขยายการใช้ประโยชน์ออกไปในวงกว้างก่อให้เกิดการสร้างกลุ่มของชั้นเรียน วิชาเรียน ภาควิชา ฯลฯ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทศนคติ ผ่าน“สังคมออนไลน์” ขึ้นบนเครือข่ายการใช้งานอินเทอร์เน็ตในสถาบันการศึกษารวมทั้งคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยามก็เป็นสถาบันหนึ่งที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์มาใช้ในการเรียนการสอนของวิชาต่างๆ ด้วย

Abstract

Teaching various subjects, Lecturer creates many teaching method for interesting class. The students will be understand contents and they can apply its for their everyday life. So, Creating channel of communication between Lecturer and students're extremely diverse and complicated. Nowaday, Not only the high school use internet rising steadily through tablet computers, smart phones but also higher education. The best teaching Channel's social network what's space for seach the informatios for homework and exchang experience. For this reason, Faculty of Communication Arts, Siam University created Education Channel on Online Media in various class.

บทนำ

ในปี พ.ศ.2553 คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม ได้เริ่มสร้างพื้นที่สังคมออนไลน์ของภาควิชาการหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ ผ่านทาง Facebook ในรูปแบบของกลุ่มปิด (Closed) โดยใช้ในชื่อกลุ่มว่า JR Siam U เพื่อเปิดให้เป็นช่องทางการสื่อสารสำหรับนักศึกษาสาขาวิชาเอกโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้-แบ่งปันประสบการณ์ ต่อมาเมื่อมีสมาชิกเพิ่มจำนวนขึ้น บทบาทหน้าที่การทำงานของกลุ่ม JR Siam U จึงทำหน้าที่มากกว่าช่องทางการสื่อสารเพราะเนื่องจากคุณสมบัติของความเป็น ‘ออนไลน์’ ซึ่งไม่จำกัดสถานที่และเวลา JR Siam U จึง

*สุธาวัลย์ ธรรมสังวาลย์

อาจารย์ประจำภาควิชาหนังสือพิมพ์และสิ่งพิมพ์ คณะนิเทศศาสตร์
มหาวิทยาลัยสยาม

กลายเป็นการจำลองสังคมของอาจารย์และนักศึกษาที่สามารถสื่อสารกันได้มากขึ้น และการที่นักศึกษาก็มีความสามารถด้านการสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลในการสื่อสาร โดยมีความสามารถในการเขียนข้อความ ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นข้อดีของการสร้างกลุ่มครั้งนี้ เพราะสามารถเชื่อมโยงความสนใจและสร้างกิจกรรมให้สมาชิกในกลุ่ม JR Siam U ให้สอดคล้องกับการสอบถามความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การสื่อสารของกลุ่ม JR Siam U มีประโยชน์ดังนี้

- Facebook กลุ่ม JR Siam U ทำให้ได้รู้จักกันมากขึ้น ทั้งปี3และปี4 รวมถึงรุ่นพี่ที่จบไปแล้ว เป็นช่องทางทางการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีเรื่องคุยสนุกสนานเฮฮา ทำให้สนิทกันมากยิ่งขึ้น (ศรชัย ฤกษ์เปรมปรีดิ์, 2556)
- Facebook กลุ่ม JR Siam U เป็นอีกช่องทางหนึ่งที่นักศึกษาใช้ในการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ เรื่องราว ประสบการณ์ เหตุการณ์ต่าง ๆ มากมาย อีกทั้งช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างรุ่นพี่ที่รุ่นน้อง และยังเป็นช่องทางนัดแนะกิจกรรมและการประชุมของสาขาอีกด้วย (วิวัฒน์ แห่งหน, 2556)
- สมาชิกของกลุ่ม JR Siam U ในตอนแรกอาจไม่รู้จักกัน แต่การเข้าร่วมกลุ่ม Facebook ด้วยกัน ทำให้มีโอกาสดูคุยก็รู้จักกัน (อรชมา ชัยเลิศติลกุล, 2556)
- พวกเราสนิทกันมากขึ้นนะครับบางคนตัวจริงอาจไม่กล้าคุย แต่พอมายู่ในกลุ่มก็คุยกันได้ครับ (อรรถสิทธิ์ หอมดวง, 2556)

ตารางที่ 1 แสดงการเรียนการสอนแบบเดิมและการเรียนการสอนแบบใหม่

การเรียนการสอนแบบเดิม	การเรียนการสอนแบบใหม่
ด้านผู้เรียน	ด้านผู้เรียน
ผู้เรียนต้องเรียนรู้ได้ในเวลาจำกัด และการติดต่อผู้สอนนอกเวลาเรียนเป็นเรื่องยาก จึงทำให้สามารถเข้าถึงเนื้อหาหลักสูตรตามตารางสอนเท่านั้น	ผู้เรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาหลักสูตร ณ เวลาและสถานที่ใดก็ได้ตามแต่ความสะดวก ซึ่งเป็นการจัดข้อจำกัดที่เกิดจากการเรียนในห้องเรียนแบบเดิม
ผู้เรียนจะแสดงศักยภาพตามกายภาพ คนที่ขี้อายจะไม่กล้าแสดงความคิดเห็นหรือตอบคำถาม	ผู้เรียนมีความกล้ามากกว่าเดิมในการมีส่วนร่วม ถ้าตอบคำถามแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น
ผู้เรียนมีโอกาสในการนำเสนอผลงานในชั้นเรียนหรือกับผู้สอนเท่านั้น ในแง่ของการสร้างสรรค์งานด้านศิลปะทำให้มุมมองการวิจารณ์ผลงานไม่รอบด้าน	ผู้เรียนที่ส่งงานไว้บนเว็บ ถือเป็นโอกาสที่จะเผยแพร่ผลงานของตนเองออกสู่สาธารณะ และผู้เรียนมีโอกาสได้เห็นผลงานของผู้อื่นเช่นกัน

ห้องเรียนถือเป็นพื้นที่แบบพิเศษที่มีระบบระเบียบในการใช้พื้นที่มีระยะเวลาที่ชัดเจน และมีอำนาจกำกับผู้สอนและผู้เรียน การเรียนเริ่มต้น 08.30 น. ต้องสิ้นสุด 11.50 น. ผู้สอนต้องบรรยายทุกอย่างให้ครบถ้วนและผู้เรียนต้องรับรู้และเข้าใจในเวลาที่กำหนด โดยเฉพาะวิชาปฏิบัติอย่างการออกแบบจัดหน้าสื่อสิ่งพิมพ์ การดำเนินงานในชั้นเรียนให้แล้วเสร็จบางครั้งอาจทำให้การสร้างสรรค์งานไม่มีประสิทธิภาพ และการแก้ปัญหาโดยเลี้ยงให้ผู้เรียนส่งงานภายหลังด้วยการส่งการบ้านหรือรายงาน เป็นการทอดทิ้งให้ผู้เรียนไปเผชิญปัญหาตามลำพัง การสร้าง Facebook สำหรับวิชาเรียนจึงเปรียบเสมือนห้องเรียนในอุดมคติที่สามารถสร้างสรรค์ช่องทางการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้สอนและผู้เรียนที่ผู้เรียนสามารถเข้ามาศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถือเป็น การขยายพื้นที่ห้องเรียน และตอบโจทย์การศึกษาในยุคดิจิทัลที่ต้องตอบสนองที่ความต้องการของผู้เรียนต้องสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต โดยการสร้างแหล่งเรียนรู้หรือบทเรียนบนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ให้ผู้เรียนสามารถเข้ามาสืบค้น เรียนรู้ได้ด้วยตนเองจึงเป็นทางออกที่ดีสำหรับการจัดการเรียนการสอน การสร้างบทเรียนหรือเนื้อหาวิชาเรียนเป็นวิธีที่ทำได้ไม่ยาก เพียงแต่ผู้สอนและผู้เรียนมีการใช้อินเทอร์เน็ตเท่านั้น โดยการสร้างบทเรียนเนื้อหาลงในเครือข่าย เช่น Facebook หรือ Youtube แล้วให้ผู้เรียนเข้าไปเรียนตามเนื้อหาที่ผู้กำหนด นอกจากนี้ยังสามารถเช็คเวลาเรียนจากการเข้าใช้ระบบของผู้เรียนได้นอกจากผู้เรียนจะเข้ามาเรียนอย่างเดียวแล้ว เมื่อเกิด

การเรียนการสอนแบบเดิม	การเรียน-การสอนบนสื่อสังคมออนไลน์
ด้านผู้เรียน	
ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งข้อมูลตามที่คุณสอนเตรียมไว้ ตัวอย่างผลงานหรือการอ้างอิงมีข้อจำกัดเพราะผ่านการคัดเลือกจากผู้สอน	ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ สนับสนุนสิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่เชื่อมโยงสิ่งที่เรียน
ผู้เรียนต้องอยู่ในระเบียบวินัยของชั้นเรียน สามารถพูดคุยได้เมื่อผู้สอนอนุญาต หรือกำหนดให้มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เท่านั้น	ผู้เรียนมีช่องทางแลกเปลี่ยนเรียนกับเพื่อนร่วมห้องมากขึ้น สามารถสอบถามพูดคุย ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดี
ด้านผู้สอน	
ผู้สอนผลิตสื่อการเรียนในรูปแบบตำราหรือจัดทำเป็นสื่อนำเสนอ PowerPoint เมื่อเนื้อหาแล้วและต้องปรับปรุงหลักสูตรเป็นเรื่องยาก โดยเฉพาะผู้สอนที่รวบรวมเนื้อหาในรูปแบบตำราเรียน	ผู้สอนสามารถปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรให้ทันสมัยได้อย่างสะดวกสบายเนื่องจากข้อมูลบนสื่อสังคมออนไลน์มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamic) ดังนั้นผู้สอนสามารถปรับปรุงเนื้อหาได้ตลอดเวลา
ผู้สอนสามารถควบคุมห้องเรียนได้ในเวลาที่กำหนดการเรียนการสอนมีเฉพาะชั่วโมงเรียน และควบคุมเนื้อหาที่ต้องการสอนได้	ผู้สอนต้องติดตามนักศึกษาสม่ำเสมอ เวลาเรียนไม่จำกัดและไม่สามารถคุมเนื้อหาการสอนได้ขึ้นอยู่กับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

จากตารางที่ 1 พบว่าคุณลักษณะสำคัญของเว็บซึ่งเอื้อประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนบนสื่อสังคมออนไลน์มีอยู่หลายประการทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นมิติใหม่ของเครื่องมือและกระบวนการในการเรียนการสอน ดังกรณีตัวอย่างรายวิชา 140-116 พื้นฐานสื่อดิจิทัลเป็นรายวิชาที่เปิดใช้กลุ่ม Facebook สำหรับการเรียนการสอนมาอย่างต่อเนื่องโดยผู้สอนสร้างกิจกรรมการเรียนรู้

ในรายวิชาดังนี้

1. การใช้กลุ่ม Facebook เพื่อการเรียนการสอน เป็นพื้นที่สำหรับการอัปโหลดตำราเรียนในรูปแบบไฟล์ PDF เพื่อให้ผู้เรียนได้อ่านบนจอคอมพิวเตอร์เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย หรือการนำเสนอเอกสารอ้างอิงในรูปแบบดิจิทัล หรือลิงค์ที่เกี่ยวข้อง การให้ข้อมูลผ่านการใช้กลุ่ม Facebook ทำให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลได้ทันที

Aiy Soshi uploaded a file
4/7/2556

คำสั่ง : น.ศ. กลุ่มที่ 3 อ่านเอกสารการเรียนตอนที่ 1 และเขียนสรุปหัวข้อ ‘ขอบเขตการบรรณาธิกรณ’

วิธีการส่ง : พิมพ์ชื่อ-สกุล และคำตอบลงในช่อง comment ภายใน 21.00 น. ของวันนี้เท่านั้น’

141425.pdf

Preview Download

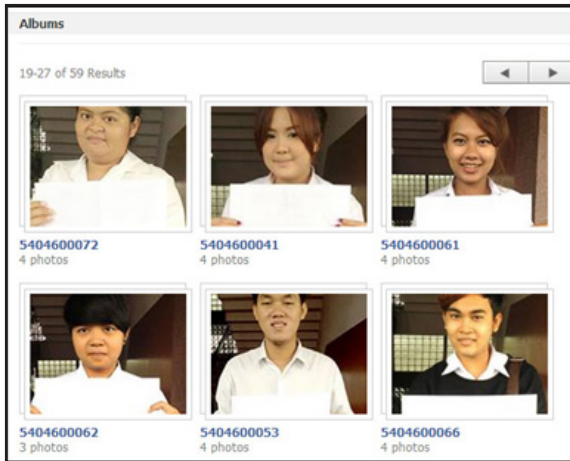
Like Comment Unfollow Post

Aritsara Tanyapanich, Thisis Abook, Kwang Andjj and 3 others like this.

ภาพที่ 1 แสดงการใช้กลุ่ม Facebook เพื่อการเรียนการสอน

2. การใช้กลุ่ม Facebook ในฐานะ Portfolio โดยการสร้างอัลบั้มส่วนตัวของผู้เรียนสำหรับการสะสมผลงานสื่อดิจิทัลที่สร้างสรรค์ขึ้นในลักษณะแฟ้มสะสมผลงาน อัลบั้มส่วนตัวนี้จะเป็นตัวชี้วัดพัฒนาการที่ดีของผู้เรียน เพราะสามารถเปรียบเทียบผลงานตั้งแต่เริ่มเรียนตลอดจนการตรวจสอบความตรงต่อเวลาในการส่งงาน เพราะการโพสต์ข้อความ หรือการอัปโหลดภาพจะมีวัน - เวลา กำกับเสมอ

ภาพที่ 2 แสดงการใช้กลุ่ม Facebook ในฐานะ Portfolio

3. การใช้กลุ่ม Facebook ทบทวนขั้นตอนการปฏิบัติงาน เพราะการสร้างสรรค์สื่อดิจิทัลเช่นภาพนิ่งในชั้นเรียนนั้น ลักษณะการเรียนจะเป็นการปฏิบัติตามผู้สอน เมื่อต้องทำปฏิบัติงานในรูปแบบเดิมผู้เรียนอาจหลงลืมบางขั้นตอน ด้วยเหตุนี้ผู้สอนจึงสร้างสื่อการสอนและอัปโหลดไว้ทั้งในรูปแบบของภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหวเพื่อให้ผู้เรียนสามารถทบทวนการทำงานงานได้ตามต้องการ

ภาพที่ 3 การใช้กลุ่ม Facebook ทบทวนขั้นตอนการปฏิบัติงาน

4. การใช้กลุ่ม Facebook เพื่อสอบถามความคิดเห็นและนำไปกำหนดกิจกรรมของชั้นเรียน การดำเนินกิจกรรมของชั้นเรียนอาจเกิดปัญหาขึ้นถ้าไม่สอบถามความเป็นไปได้จากผู้เรียน เช่นการกำหนดกิจกรรมพิเศษ การสอนเสริม การนัดสอบนอกเวลา

บางครั้งผู้เรียนอาจไม่สะดวกในเวลาที่คุณสอนกำหนด การสอบถามความคิดเห็นล่วงหน้าจะทำให้กิจกรรมสามารถดำเนินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาพที่ 4 การใช้กลุ่ม Facebook เพื่อสอบถามความคิดเห็น

5. การใช้กลุ่ม Facebook เพื่อสอบถามข้อสงสัย การทำแบบฝึกหัดนอกชั้นเรียนผู้เรียนสามารถประสบปัญหาตลอดเวลา หากต้องรอการพบผู้สอนที่มหาวิทยาลัยจะทำให้การทำงานไม่ต่อเนื่อง และบางครั้งผู้เรียนอาจจะแก้ปัญหาผิดวิธี การเรียนการสอนโดยมีกลุ่ม Facebook เป็นตัวช่วยให้ผู้สอนสามารถสื่อสารกับผู้เรียนทันทีที่มีปัญหา และสามารถร่วมกันพัฒนาแบบฝึกการบ้านไปได้อย่างเป็นที่น่าพึงพอใจ

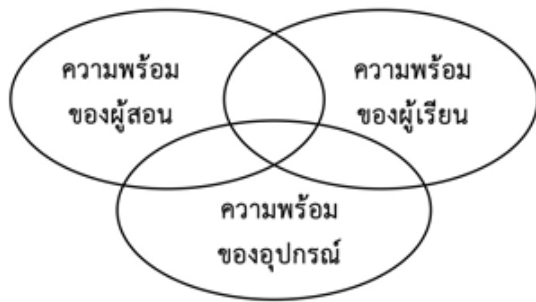

ภาพที่ 5 การใช้กลุ่ม Facebook เพื่อสอบถามข้อสงสัย

การสร้างกลุ่ม Facebook สำหรับวิชาเรียนยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ เนื่องจากเครือข่ายสังคมออนไลน์เป็นแหล่งความรู้ที่เปิดกว้างให้ผู้ที่ต้องการศึกษาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สามารถเข้ามาค้นคว้าหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา สามารถตอบสนองต่อผู้เรียนที่มีความใฝ่รู้รวมทั้งมีทักษะในการตรวจสอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ที่สำคัญการใช้กลุ่ม Facebook สามารถช่วยทลายกำแพงของห้องเรียน และเปลี่ยนจากห้องเรียน 4 เหลี่ยมไปสู่โลกกว้างแห่งการเรียนรู้ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพสนับสนุน

สิ่งแวดล้อมทางการเรียนที่เชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับปัญหาที่พบในความเป็นจริง

อย่างไรก็ตามการเรียนการสอนรูปแบบนี้ ผู้สอนต้องใช้เวลามากในการเตรียมการสอนทั้งด้านเนื้อหาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และในส่วนของผู้เรียนก็จำเป็นต้องเรียนรู้การใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เช่นกัน นอกจากนี้การจัดการเรียนการสอนบนช่องทางออนไลน์ควรคำนึงถึงประเด็นสำคัญ 3 ประการดังนี้

ภาพที่ 6 ข้อควรคำนึงในการใช้กลุ่ม Facebook ในการเรียนการสอน

1. ความพร้อมของผู้สอน ผู้สอนจะต้องเปลี่ยนบทบาทจากผู้สอน มาเป็นผู้อำนวยความสะดวก ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้ กระตุ้นการทำกิจกรรม เตรียมเนื้อหาและแหล่งค้นคว้าที่มีคุณภาพ รวมทั้งความพร้อมด้านการใช้คอมพิวเตอร์ การผลิตบทเรียนออนไลน์ และการเผยแพร่บทเรียนผ่านกลุ่ม Facebook เนื้อหา บทเรียน เนื้อหาบทเรียนจะต้องเหมาะสมกับผู้เรียนให้ มีกิจกรรมวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน เลือกใช้สื่อการสอนที่เหมาะสม และเหมาะสมกับความพร้อมของเทคโนโลยี การลำดับเนื้อหาไม่ซับซ้อน ไม่ก่อให้เกิดความสับสน ระบุแหล่งค้นคว้าอื่นๆ ที่เหมาะสม

2. ความพร้อมของผู้เรียน ผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมทั้งทางจิตใจ และความรู้ คือ จะต้องยอมรับ

ในเทคโนโลยีรูปแบบนี้ ยอมรับการเรียนนอกชั้นเรียน มีความกระตือรือร้น ตื่นตัว ใฝ่รู้ มีความรับผิดชอบ แสดงความคิดเห็นและศึกษาความรู้ใหม่ๆ

3. ความพร้อมของอุปกรณ์เข้าเครือข่ายสังคมออนไลน์ เนื่องด้วยการเรียนการสอนปรับเนื้อหาเดิมสู่รูปแบบใหม่ ผู้เรียนและผู้สอนจำเป็นต้องมีเครื่องมืออุปกรณ์ และระบบเครือข่ายที่พร้อมและสมบูรณ์ เพื่อให้สามารถเข้ากลุ่ม Facebook ได้ทันต่อความต้องการเรียน ผู้เรียนสามารถเลือกเวลาเรียนได้ทุกช่วงเวลาตามที่ต้องการ

บทสรุป

การใช้กลุ่ม Facebook ในการเรียนการสอน นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยามเป็นแนวทางการปรับห้องเรียนธรรมดาให้เป็นห้องเรียนในอุดมคติด้วยการยกเลิกกฎ-กติกา บางข้อของห้องเรียนแบบเดิม ระยะเวลาการเข้าเรียนไม่ใช่ทั้งหมดของการเรียนรู้และผู้เรียนต้องไม่ขังการเรียนรู้ของตนไว้ในห้องสี่เหลี่ยม ผู้สอนจำเป็นต้องใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ให้เกิดประโยชน์สูงสุด มุ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ต้องสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา การสร้างกลุ่ม Facebook ให้ผู้เรียนสามารถเข้ามาสืบค้นเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จึงเป็นทางออกที่ดีสำหรับการจัดการเรียนการสอน การสร้างบทเรียนหรือเนื้อหาวิชาเรียน เป็นวิธีที่ทำได้ไม่ยาก เพียงแต่ผู้สอนและผู้เรียนมีการใช้ Facebook เท่านั้น ช่องทางการเรียน-การสอนบนสื่อสังคมนับว่าเป็นเรื่องใหม่ที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ เป็นการเปิดโอกาสทางการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังนั้นจึงเป็นวิธีการที่ผู้สอนควรนำไปประยุกต์ใช้กับการสอนของตนเอง เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และทันต่อยุคหลังสมัยใหม่ต่อไป

บรรณานุกรม

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2540. ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการประชาสังคมในต่างประเทศ: บทสำรวจพัฒนา สถานภาพและนัยยะเชิงความคิด/ทฤษฎีต่อการพัฒนา ประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล.

นันท์กร ไทยเจริญ. พฤติกรรมและทัศนคติการใช้ Hi5 ในการติดต่อสื่อสารของผู้ใช้สื่ออินเทอร์เน็ต. [ระบบออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://www.researchers.in.th/blog/internet/1161>. (10 พฤศจิกายน 2556)

ปกรณ์กฤษ กนทะเลิศ์ และวรวิทย์ ไชยวงศ์คต. (2553). ค่มือการใช้ Facebook เบื้องต้น. กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.อาร์ อินฟอร์เมชันแอนด์ พับลิเคชัน จำกัด

ศรัญญา ไชยวรรณ. สื่อใหม่ในสังคมการเมืองไทย กรณีศึกษา เฟซบุ๊กควอยส์ทีวี. การศึกษาค้นคว้าอิสระ. บัณฑิตวิทยาลัย สาขาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554